



**KAMMARRÄTTEN
I STOCKHOLM**
Avdelning 03

DOM

2018-09-17

Meddelad i Stockholm

Mål nr 1206-18

KLAGANDE

Försäkringskassan

MOTPART

██████████ ██████████

Ombud: Jurist Andreas Widner

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten i Uppsalas dom den 22 december 2017
i mål nr 6366-17, se bilaga A

SAKEN

Assistansersättning

KAMMARRÄTTENS AVGÖRANDE

Kammarrätten avslår överklagandet.

Dok.Id 438688

Postadress
Box 2302
103 17 Stockholm

Besöksadress
Birger Jarls Torg 5

Telefon
08-561 690 00
E-post: kammarrattenistockholm@dom.se
www.kammarrattenistockholm.domstol.se

Telefax
08-14 98 89

Expeditionstid
måndag – fredag
08:00–16:00

YRKANDEN M.M.

Försäkringskassan yrkar att förvaltningsrättens dom ska upphävas och att kammarrätten ska fastställa Försäkringskassans beslut. Försäkringskassan för fram bl.a. följande. Byte och tömningar av stomipåse utgör egenvård och ska inte ingå i beräkningen av grundläggande behov enligt 9 a § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. Vidare ska tiden för detta beräknas till högst 25 minuter per dag. Det motsvarar den tid som godtagits i tidigare beslut. När det gäller munvård har Försäkringskassan godtagit extra tid för rengöring med mellanrumsborste. Det är inte motiverat att räkna med ytterligare tid i denna del.

██████████ anser att överklagandet ska avslås.

SKÄLEN FÖR KAMMARRÄTTENS AVGÖRANDE

Frågan i målet är om ██████████ behöver personlig assistans med i genomsnitt mer än 20 timmar i veckan för att tillgodose sina grundläggande behov. Avgörande vid prövningen är vilket hjälpbehov som ska beaktas för byte och tömning av stomipåsar.

Högsta förvaltningsdomstolen har nyligen klargjort att egenvård som avser något av de grundläggande behov som anges i 9 a § första stycket LSS kan beaktas inom ramen för bedömningen av hjälpbehovet (HFD 2018 ref. 21). Det förhållandet att något utförs i form av egenvård utesluter alltså inte i sig att det kan vara fråga om ett grundläggande behov i lagens mening.

Kammarrätten instämmer i förvaltningsrättens bedömning att byte och tömningar av stomipåsar ingår i begreppet personlig hygien, vilket räknas som grundläggande behov enligt 9 a § LSS. Vidare är hjälpbehovet av en sådan integritetskänslig karaktär att det kan ge ██████████ rätt till personlig assistans.

Försäkringskassan anser att tiden för byte och tömning av stomipåsar ska beräknas till högst 25 minuter per dag. Av handlingarna i målet framgår att Försäkringskassan i tidigare beslut har bedömt att [REDACTED] hjälpbehov uppgår till 25 minuter på morgonen för personlig hygien i samband med byte av stomipåse och till ungefär 20 minuter för tömning av stomipåsar under resten av dagen. I den aktuella utredningen har hon beskrivit att den sistnämnda hjälpen behöver ges fem gånger per dag och att det tar ungefär 7 minuter per tillfälle, dvs. totalt 35 minuter per dag. Förvaltningsrätten har bedömt att hjälpbehovet sammanlagt uppgår till 60 minuter per dag. Det som Försäkringskassan fört fram och det som i övrigt framgår av utredningen medför inte att kammarrätten gör en annan bedömning än den som förvaltningsrätten gjort i denna del.

Försäkringskassan har vidare fört fram att det inte finns skäl att beakta ytterligare tid för munvård än den som godtagits i omprövningsbeslutet, dvs. 35 minuter per vecka. I denna del anser kammarrätten att Försäkringskassans beslut är riktigt. Detta har dock inte någon avgörande betydelse för bedömningen av rätten till assistansersättning. Med den ytterligare tid som ska beaktas för byte och tömning av stomipåsar enligt ovan behöver [REDACTED] personlig assistans med i genomsnitt mer än 20 timmar i veckan för att tillgodose sina grundläggande behov. Eftersom hon därmed har rätt till assistansersättning ska överklagandet avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B (formulär 4).

Fredrik Fries
kammarrättsråd
ordförande

Ann Cathrine Bergman
kammarrättsråd

Emil Boqvist
tf. assessor
referent



**FÖRVALTNINGSRÄTTEN
I UPPSALA**

Enhet 1

DOM
2017-12-22
Meddelad i Uppsala

Mål nr
6366-17

KLAGANDE

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Ombud: Jurist Andreas Widner
Humana Assistans AB
Box 184
701 43 Örebro

MOTPART

Försäkringskassan
Processjuridiska enheten i Stockholm
103 51 Stockholm

ÖVERKLAGAT BESLUT

Försäkringskassans beslut den 7 november 2017, ärende-id: 170361717626

SAKEN

Assistansersättning enligt socialförsäkringsbalken, SFB

FÖRVALTNINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Med upphävande av Försäkringskassans indragningsbeslut bifaller förvaltningsrätten delvis överklagandet på så sätt att [REDACTED] förklarar ha fortsatt rätt till assistansersättning.

Förvaltningsrätten överlämnar åt Försäkringskassan att beräkna den totala omfattningen av assistansersättningen.

Dok.Id 226923

Postadress

Box 1853
751 48 Uppsala

Besöksadress

Kungsgatan 49

Telefon

018-431 63 00

E-post: forvaltningsratteni uppsala@dom.se
www.forvaltningsratteni uppsala.domstol.se

Telefax

018-10 00 34

Expeditionstid

måndag–fredag
08:00–16:00

BAKGRUND OCH YRKANDEN M.M.

Försäkringskassan beslutade vid omprövning att inte ändra tidigare beslut att [REDACTED] inte får assistansersättning från och med januari 2018. Beslutet motiverades i huvudsak enligt följande. [REDACTED] bedöms ha behov av hjälp av personlig assistans för de grundläggande behoven personlig hygien och klädsel med i genomsnitt 15 timmar och 35 minuter per vecka. Eftersom de grundläggande behoven inte bedöms uppgå till 20 timmar per vecka föreligger inte längre rätt till assistansersättning.

[REDACTED] yrkar att förvaltningsrätten ska bevilja henne assistansersättning i tidigare beslutad omfattning och att det av henne angivna hjälpbehovet avseende personlig hygien i alla delar ska räknas som grundläggande behov. Till stöd för talan anförs i huvudsak följande. Eftersom hennes hjälpbehov har ökat, vilket föranledde ansökan om utökning, blir det extremt motsägelsefullt att Försäkringskassan drar in hennes assistans. Eftersom hennes hjälpbehov inte väsentligen har förändrats bryter Försäkringskassans beslut mot principen om kontinuitet. Hon måste kunna lita på att assistansersättning ges så länge behovet föreligger, särskilt som det inte finns någonting som indikerar att hennes hjälpbehov minskat. Även om en förutsättningslös prövning ska göras är det Försäkringskassan som ska styrka minskningen av hjälpbehovet. Förvaltningsrätten bör ta ställning till Försäkringskassan enorma och felaktiga inflytande i ärenden gällande assistansersättning i domstol och vid omprövning. Det behöver också klargöras hur mycket av den enskilde handläggarens egna uppfattningar och tyckanden som ska spela in vid bedömningen av assistansersättning.

SKÄLEN FÖR AVGÖRANDET

Det är ostridigt mellan parterna att [REDACTED] omfattas av personkretsen enligt 1 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. Hon har därmed enligt 51 kap. 2 och 3 §§ SFB rätt till

assistansersättning om hennes behov av personlig assistans för grundläggande behov uppgår till i genomsnitt mer än 20 timmar per vecka. Med grundläggande behov avses enligt 9 a § LSS hjälp med personlig hygien, måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade. Av bestämmelsen framgår också att den som har behov av personlig assistans för sina grundläggande behov även har rätt till personlig assistans för andra personliga behov om behoven inte tillgodoses på annat sätt.

██████████ har varit beviljad assistansersättning motsvarande 79,59 timmar per vecka, varav 22,54 timmar utgjordes av grundläggande behov i form av personlig hygien, av- och påklädning samt annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om henne. Rätten till assistansersättning ska dock enligt 51 kap. 12 § SFB omprövas sedan två år förflutit sedan senaste prövningen och vid väsentligt ändrade förhållanden. Eftersom inget annat framgår än att ██████████ ansökan om utökning föranleddes av Försäkringskassans tvåårsomprövning kan förvaltningsrätten inte finna annat än att Försäkringskassan har haft rätt att företa en omprövning.

Vid den lagstadgade tvåårsomprövningen ska, enligt förarbetena till bestämmelsen, en helt ny bedömning av rätten till assistansersättning och antalet timmar göras (prop. 1992/93:159 s. 197). Av detta samt bestämmelsens utformning följer, enligt förvaltningsrättens mening, att en tvåårsomprövning innebär en förutsättningslös prövning av om samtliga kriterier för rätt till assistansersättning är uppfyllda. Eftersom det rör sig om en omprövning av ett tidigare gynnande beslut ligger det i första hand på Försäkringskassan att visa att det finns skäl för att dra in tidigare beviljade assistansersättning. Med hänsyn till att det är den enskilde som har bäst förutsättningar för att lägga fram utredningen om de vid omprövningen

aktuella förhållandena är det dock naturligt att kravet på att visa att fortsatt rätt till assistansersättning övergår till den enskilde om Försäkringskassan gör sannolikt att så inte är fallet.

Vad förvaltningsrätten har att pröva är om [REDACTED] behov av hjälp med de grundläggande behoven är av sådan omfattning att fortsatt rätt till assistansersättning föreligger. Förvaltningsrätten prövar således inte handlägningsfrågor och dylikt och anser med hänsyn till den överprövning av Försäkringskassans beslut som görs genom domstolsförfarandet att det inte finns skäl att ytterligare kommentera Försäkringskassans tolkning av gällande regler.

Förvaltningsrätten kan konstatera att de största förändringarna mot tidigare beslut är att Försäkringskassans numera anser att byte av stomipåse, hårbottenvård och fotvård, användande av ortoser och stödstrumpor samt diabetesvård utgör egenvård som inte omfattas av grundläggande behov samt att plockning av ögonbryn, blekning av slingor, läggande av ansiktsmask, handräckning vid tandborstning och dylikt inte är så känsligt för den personliga integriteten att det utgör sådana basala behov som utgör grundläggande behov.

Personlig hygien

Av utredningen framgår bl.a. att [REDACTED] får hjälp avseende hygien kring stomipåsen samt byte av påse på morgonen och att hon behöver hjälp att tömma påsen ytterligare 5 gånger per dag. Efter dusch på morgonen får hon bl.a. hjälp att sminka sig. Hon har psoriasis i hårbotten och får därför vid behov hjälp att smörja in hårbotten med mjukgörande salva och därefter att kamma bort skorpan. Om hon får hjälp att sätta tandkräm på tandborsen kan hon borsta tänderna själv med sin elektriska tandborste. Hon använder dock på rekommendation av tandläkare en mellanrumstandborste och

sköljer tänderna med fluor, vilket hon behöver hjälp med. En gång per vecka får hon hjälp att plocka ögonbrynen, göra slingor i håret, ta ett fotbad, lägga ansiktsmask och dylikt. Hon har uppgett att det pga. hennes diabetes är det viktigt med god fothygien, varför hon genomför fotbad där förhårdnader tas bort.

Högsta förvaltningsdomstolen har slagit fast att insatser som åligger sjukvårdshuvudmännen i huvudsak ligger utanför LSS tillämpningsområde men att sjukvårdande insatser i form av i egenvård kan berättiga till personlig assistans för andra personliga behov (HFD 2012 ref. 41). Tillförandet av en stomi görs visserligen genom ett medicinskt ingrepp, varför den efterföljande skötseln av denna skulle kunna anses utgöra hälso-och sjukvård i form av egenvård. Förvaltningsrätten bedömer dock, med hänsyn till att byte och tömningar av stomipåsen samt de hygienbestyr detta medför får anses ersätta vanliga toalettbesök och utförs på ett sådant sätt som är känsligt för den personliga integriteten, att dessa hjälpbehov omfattas av det grundläggande behovet personlig hygien. Då det inte finns skäl för att ifrågasätta den av [REDACTED] uppgivna tidsåtgången anser förvaltningsrätten att personlig hygien ska beaktas med ytterligare 7 timmar per vecka (60 min/dag).

Förvaltningsrätten instämmer i Försäkringskassans bedömning att skönhetsvård i form av att plocka ögonbrynen, göra slingor i håret, lägga ansiktsmask, sminka sig och dylikt inte är ett så basalt hjälpbehov att det omfattas av grundläggande behov. Förvaltningsrätten anser inte heller att den fotvård med fotbad som [REDACTED] har behov av är av sådan privat och integritetskänslig karaktär att den kan räknas som grundläggande behov och snarare har samband med hennes diabetesvård än det basala grundläggande behovet personlig hygien. Förvaltningsrätten instämmer även i Försäkringskassans bedömning att behandling av psoriasis utgör sådan egenvård som inte omfattas av grundläggande behov. Med hänsyn till att det är vanligt

förekommande med användande av tandtråd, mellanrumstandborstar och dylikt och det inte finns skäl för att betvivla att [REDACTED] har behov av hjälp med detta anser förvaltningsrätten att det är skäligt att beakta ytterligare 30 minuter per vecka för tandborstning, även om [REDACTED] kan borsta tänderna med eltandborste.

På- och avklädning

Av de medicinska underlagen i målet framgår att [REDACTED] på grund av felställningar i fötterna behöver använda ortoser och stödstrumpor och att hon behöver hjälp med dessa. Med hänsyn till att stödstrumpor används i stället för vanliga strumpor anser förvaltningsrätten att hjälpbehovet omfattas av det grundläggande behovet på- och avklädning. Eftersom det inte finns skäl för att betvivla [REDACTED] uppgifter om tidsåtgången anser förvaltningsrätten att det är skäligt att beakta ytterligare 35 minuter per vecka för hjälpbehovet avseende stödstrumpor. Med hänsyn till att det inte är närmare beskrivet om ortoserna används hudnära eller utanpå kläderna anser förvaltningsrätten att utredningen inte ger tillräckligt stöd för att beakta någon tid för hjälp med dessa som ett grundläggande behov.

Måltider och kommunikering

Med hänsyn till att det framgår av utredningen att [REDACTED] äter och dricker själv om hon får hjälp att sönderdela maten samt att hon talar själv anser förvaltningsrätten att Försäkringskassan har haft fog för att inte beakta någon tid för dessa grundläggande behov.

Annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper

Enligt tidigare beslut var [REDACTED] beviljad 10 minuter per dag för detta grundläggande behov med hänvisning till att det krävdes kunskap

om diabetes och de symtom hon uppvisar när blodsockernivån är låg. Försäkringskassan har denna gång inte beaktat någon tid för detta grundläggande behov med hänvisning till att [REDACTED] inte har en psykisk funktionsnedsättning.

Förvaltningsrätten finner inte skäl att frånga Försäkringskassans bedömning i denna del (jfr. HFD 2015 ref 46).

Avslutande sammanfattning

Så som ovan anförts har Försäkringskassan haft skäl för att vidta en tvåårsomprovning av [REDACTED] rätt till assistansersättning. Försäkringskassan har bedömt att [REDACTED] grundläggande behov består av personlig hygien samt på- och avklädning till en genomsnittlig omfattning av 15 timmar och 35 minuter per vecka. Förvaltningsrätten anser att ytterligare 8 timmar och 5 minuter per vecka bör beaktas (7 tim + 30 min + 35 min). [REDACTED] grundläggande behov uppgår därmed till i genomsnitt mer än 20 timmar per vecka. Försäkringskassans indragningsbeslut ska därmed upphävas. Det ankommer dock på Försäkringskassan att bedöma i vilken omfattning rätt till personlig assistans för andra personliga behov föreligger. Detta avgörande innebär att tidigare beslut om assistansersättning gäller till dess Försäkringskassan fattar ett nytt beslut avseende [REDACTED] rätt till personlig assistans.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (DV 3104/1A)

Kristina Jaros Åberg
rådman

Nämndemännen Claes Erlandsson, Anders Roos och Anton Spåre har deltagit i avgörandet. Målet har handlagts av föredragande jurist Lolita Ekelund.



HUR MAN ÖVERKLAGAR - PRÖVNINGSTILLSTÅND

Den som vill överklaga förvaltningsrättens beslut ska skriva till Kammarrätten i Stockholm.

Skrivelsen ska dock skickas eller lämnas till förvaltningsrätten.

Överklagandet ska ha kommit in till förvaltningsrätten **inom två månader** från den dag då klaganden fick del av beslutet. Tiden för överklagandet för offentlig part räknas emellertid från den dag beslutet meddelades.

För att ett överklagande ska kunna tas upp i kammarrätten fordras att **prövningstillstånd** meddelas. Kammarrätten lämnar prövningstillstånd om

1. det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till,
2. det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står förvaltningsrättens beslut fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till kammarrätten varför man anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla

1. Klagandens person-/organisationsnummer, postadress, e-postadress och telefonnummer till bostaden och mobiltelefon. Adress och telefonnummer till klagandens arbetsplats ska också anges samt eventuell annan adress där klaganden kan nås för delgivning. Om dessa uppgifter har lämnats tidigare i målet – och om

de fortfarande är aktuella – behöver de inte uppges igen. Om klaganden anlitar ombud, ska ombudets namn, postadress, e-postadress, telefonnummer till arbetsplatsen och mobiltelefonnummer anges. Om någon person- eller adressuppgift ändras, ska ändringen utan dröjsmål anmälas till kammarrätten.

2. den dom/beslut som överklagas med uppgift om förvaltningsrättens namn, målnummer samt dagen för beslutet,
3. de skäl som klaganden anger till stöd för en begäran om prövningstillstånd,
4. den ändring av förvaltningsrättens dom/beslut som klaganden vill få till stånd,
5. de bevis som klaganden vill åberopa och vad han/hon vill styrka med varje särskilt bevis.

Adressen till förvaltningsrätten framgår av domen/beslutet.

Sista dagen för överklagande är i regel den dag som genom sitt tal i månaden motsvarar den dag Ni fick del av beslutet. Om Ni fick del av förvaltningsrättens beslut t.ex. den 30 juni måste skrivelsen med överklagande ha kommit in senast den 30 augusti. Om Ni fick del av beslutet en dag med ett tal i månaden som inte finns i slutmånaden löper tiden i stället ut på slutmånadens sista dag. Om Ni fick del av beslutet t.ex. den 31 juli måste skrivelsen med överklagande ha kommit in senast den 30 september.

Om sista dagen för överklagande infaller på lördag, söndag eller helgdag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton räcker det att skrivelsen kommer in nästa vardag.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Den som vill överklaga kammarrättens avgörande ska skriva till Högsta förvaltningsdomstolen. Skrivelsen ställs alltså till Högsta förvaltningsdomstolen *men ska skickas eller lämnas till kammarrätten*.

Överklagandet ska ha kommit in till kammarrätten *inom två månader* från den dag då klaganden fick del av beslutet. Tiden för överklagande för det allmänna räknas dock från den dag beslutet meddelades.

För en enskild klagande är sista dagen för överklagande två månader från den dag då han/hon fick del av kammarrättens beslut. Om klaganden fick del av kammarrättens beslut t.ex. den 30 juni måste skrivelsen med överklagande ha kommit in senast den 30 augusti. Om klaganden fick del av beslutet t.ex. den 31 juli, som inte har någon motsvarighet två månader senare, löper tiden i stället ut på slutmånadens sista dag, dvs. i det här exemplet den 30 september. Om sista dagen för överklagande infaller på en lördag, söndag eller helgdag, midsommar, jul- eller nyårsafton, räcker det att skrivelsen kommer in nästa vardag.

För att ett överklagande ska kunna tas upp i Högsta förvaltningsdomstolen krävs att *prövningstillstånd* meddelas. Högsta förvaltningsdomstolen lämnar prövningstillstånd om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas eller om det finns synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att målets utgång i kammarrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Om prövningstillstånd inte meddelas står kammarrättens beslut fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till Högsta förvaltningsdomstolen varför man anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla följande uppgifter;

1. den klagandes namn, person-/organisationsnummer, postadress, e-postadress och telefonnummer till bostaden och mobiltelefon. Dessutom ska adress och telefonnummer till arbetsplatsen och eventuell annan plats där klaganden kan nå för delgivning lämnas om dessa uppgifter inte tidigare uppgetts i målet. Om klaganden anlitar ombud, ska ombudets namn, postadress, e-postadress, telefonnummer till arbetsplatsen och mobiltelefonnummer anges. Om någon person- eller adressuppgift ändras är det viktigt att anmälan snarast görs till Högsta förvaltningsdomstolen
2. det beslut som överklagas med uppgift om kammarrättens namn, målnummer samt dagen för beslutet
3. de skäl som klaganden vill åberopa för sin begäran om att få prövningstillstånd
4. den ändring av kammarrättens beslut som klaganden vill få till stånd och skälen för detta
5. de bevis som klaganden vill åberopa och vad han/hon vill styrka med varje särskilt bevis.